तस्य एकादश्यां पापाश्रयत्वं भक्षणे दोषश्च यथा,—
"एकादश्यामागतायां पावयन्त्यां जगत्त्रयम्।
स्थातव्यमन्नमाश्रित्य भवता पापपूरुष ! ॥
अन्नमाश्रित्य तिष्ठन्तं भवन्तं पापपूरुषम्।
न हनिष्यति मन्मूर्त्तिरियमेकादशी तिथिः ॥
तस्मादन्नं न भोक्तव्यं कदाचिदपि सत्तमैः।
आत्मनो हितमिच्छद्भिः संप्राप्ते हरिवासरे ॥
संसारे यानि पापानि तान्येवैकादशीदिने।
अन्नमाश्रित्य तिष्ठन्ति पुण्डरीकेक्षणाज्ञया ॥
कुर्व्वतां सर्व्वपापानि नरकान्निष्कृतिर्भवेत्।
न निष्कृतिर्भवेन्नृणां भुञ्जतां हरिवासरे ॥
मर्त्या भक्तानि यावन्ति भुञ्जते हरिवासरे।
प्रतिभक्ते ब्रह्महत्याकोटिजं पातकं लभेत् ॥
सर्व्वपापाश्रयं भक्तं त्यक्तव्यं हरिवासरे।
मोहाद्ये भुञ्जते वापि ते ज्ञेयाः पापिनां वराः ॥"
इति पाद्मे क्रियायोगसारे २१ अध्यायः ॥
वर्जनीयान्नं यथा,—
"नाद्यात् शूद्रस्य विप्रोऽन्नं मोहाद्वा यदि-वान्यतः।
स शूद्रयोनिं व्रजति यस्तु भुङ्क्ते ह्यनापदि ॥
षण्मासान् यो द्विजो भुङ्क्ते शूद्रस्यान्नं विगर्हितम्।
जीवन्नेव भवेत् शूद्रो मृतः श्वा चाभिजायते ॥
ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्रस्य च मुनीश्वराः।
यस्यान्नेनोदरस्थेन मृतस्तद्योनिमाप्नुयात् ॥
राजान्नं नर्त्तकान्नञ्च तक्ष्णोऽन्नञ्चक्रकारिणः।
गणान्नं गणिकान्नञ्च षण्डान्नञ्चैव वर्जयेत् ॥
चक्रोपजीविरजकतस्करध्वजिनां तथा।
गान्धर्व्वलोहकारान्नं सूतकान्नं विवर्जयेत् ॥
कुलालचित्रकर्म्मान्नं वार्द्धुषेः पतितस्य च।
पौनर्भवच्छात्रिकयोरभिशस्तस्य चैव हि ॥
सुवर्णकारशैलूषव्याधितस्यातुरस्य च।
चिकित्सकस्य चैवान्नं पुंश्चल्या दाण्डिकस्य च ॥
स्तेननास्तिकयोरन्नं देवतानिन्दकस्य च।
सोमविक्रयिणश्चान्नं श्वपाकस्य विशेषतः ॥
भार्य्याजितस्य चैवान्नं यस्य चोपपतिर्गृहे।
उत्सृष्टस्य कदर्य्यस्य तथैवोच्छिष्टभोजनः ॥
अपङ्क्त्यन्नञ्च संघान्नं शस्त्राजीवस्य चैव हि।
क्लीवस्यान्त्यासिनश्चान्नं मत्तोन्मत्तस्य चैव हि ॥
भीतस्य रुदितस्यान्नं अवक्रुष्टं परिक्षतम्।
ब्रह्मद्विषः पापरुचेः श्राद्धान्नं सूतकस्य च ॥
वृथापाकस्य चैवान्नं शावान्नं श्वशुरस्य च।
अप्रजानान्तु नारीणां कृतघ्नस्य तथैव हि ॥
कन्दुकान्नं विशेषेण शस्त्रविक्रयिणस्तथा।
शौण्डान्नं नालिकान्नञ्च भिषजामन्नमेव च।
विद्धप्रजननस्यान्नं परिवित्त्यन्नमेव च ॥
पुनर्भुवो विशेषेण तथैव दिधिषूपतेः।
अवज्ञातञ्चावधूतं सरोषं विस्मयान्वितम्।
गुरावपि न भोक्तव्यमन्नं सत्कारवर्जितम् ॥
दुष्कृतं हि मनुष्यस्य सर्व्वमन्नेष्वनुष्ठितम्।
यो यस्यान्नेन जीवेत स तस्याश्नाति किल्बिषम् ॥"
"आभीरः कुलमित्रञ्च गोपालो दासनापितौ।
एते शूद्रेषु भोज्यान्ना यश्चात्मानं निवेदयेत् ॥
कुशीलवः कुम्भकारः क्षेत्रकर्म्मक एव च।
एते शूद्रेषु भोज्यान्ना दत्त्वा स्वल्पं पणं बुधैः ॥"
इति कौर्म्मे उपविभागे १६ अध्यायः ॥
तस्य मुख्यत्वं पारिभाषिकत्वञ्च यथा,—
"तण्डुलोऽम्ब्वग्निसंयोगाल्लवणयोगेन पिष्टकम्।
फलं त्रितयसंयोगादन्नं भवति तत्क्षणात् ॥"
इति रामार्च्चनचन्द्रिकाधृतवचनमिति केचित् ॥
(धनम्। यथा, मनौ। ११। ७।
"यस्य त्रैवार्षिकं भक्तं पर्य्याप्तं भृत्यवृत्तये।
अधिकं वापि विद्येत स सोमं पातुमर्हति ॥"
"भक्तं धनम्।" इति तद्भाष्ये मेधातिथिः।)
भक्तः, त्रि, (भजते स्मेति। भजसेवायां + क्तः।)
तत्परः। इति हेमचन्द्रः ॥ (यथा, महाभारते। १। १७३। १४।
"न त्वां दृष्ट्वा पुनरन्यां द्रष्टुं कल्याणि ! रोचये।
प्रसीद वशगोऽहन्ते भक्तं मां भज भाविनि ! ॥"
पूज्यविषयकानुरागो भक्तिस्तद्वांश्च।) अथ श्रीभगवद्भक्तलक्षणानि। लिङ्गपुराणे।
"व्रतकर्म्मगुणज्ञानभोगजन्मादिमत्स्वपि।
शैवेष्वपि च कृष्णस्य भक्ताः सन्ति तथा तथा ॥
श्रीभागवते एकादशस्कन्धे। उत्तमभक्ता यथा,
"ज्ञात्वाज्ञात्वाथ ये वै मां यावान् यश्चास्मि यादृशः।
भजन्त्यनेन भावेन ते मे भक्ततमा मताः ॥"
मध्यमभक्तो यथा,—
"ईश्वरे तदधीने वा बालिशेषु द्विषत्सु च।
प्रेममैत्रीकृपोपेक्षा यः करोति स मध्यमः ॥"
प्राकृतभक्तो यथा,—
"अर्च्चायामेव हरये पूजां यः श्रद्धयेहते।
न तद्भक्तेषु चान्येषु स भक्तः प्राकृतः स्मृतः ॥"
इति श्रीहरिभक्तिविलासः ॥
अपि च।
"भक्तानां लक्षणं ब्रूहि भक्तानुग्रहकातर !।
येषां स्पर्शनसन्दर्शात् सद्यः पूतो नराधमः ॥
हरिभक्तिविहीनाश्च महाहङ्कारसंयुताः।
स्वप्रशंसारता धूर्त्ताः शठाश्च साधुनिन्दकाः ॥
पुनन्ति सर्व्वतीर्थानि येषां स्नानावगाहनात्।
येषाञ्च पादरजसा पूता पादोदकान्मही ॥
येषां सन्दर्शनं स्पर्शं देवा वाञ्छन्ति भारते।
सर्व्वेषां परमो लाभो वैष्णवानां समागमः ॥
न ह्यम्मयानि तीर्थानि न देवा मृच्छिलामयाः।
ते पुनन्त्युरुकालेन विष्णुभक्तः क्षणादहो ! ॥
सौतिरुवाच।
महालक्ष्मीवचः श्रुत्वा लक्ष्मीकान्तश्च सस्मितः।
निगूढतत्त्वं कथितुमृषिश्रेष्ठोपचक्रमे ॥
श्रीनारायण उवाच।
भक्तानां लक्षणं लक्ष्मि ! गूढं श्रुतिपुराणयोः।
पुण्यस्वरूपं पापघ्नं सुखदं भक्तिमुक्तिदम्।
सारभूतं गोपनीयं न वक्तव्यं खलेषु च ॥
गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रो यस्य कर्णे प्रविश्यति।
वेदान्तवेदवेदाङ्गास्तं पवित्रं वदन्ति हि ॥
पुरुषाणां शतं पूर्व्वं पूतं तज्जन्ममात्रतः।
स्वर्गस्थं नरकस्थं वा मुक्तिमाप्नोति तत्क्षणात् ॥
यैः कैश्चिद्यत्र वा जन्म लब्धं येषु च जन्तुषु।
जीवन्मुक्तास्ते च पूता यान्ति काले हरेः पदम् ॥
मद्भक्तियुक्तो मत्पूजानियुक्तो मद्गुणान्वितः।
मद्गुणश्लाघनीयश्च मन्निविष्टश्च सन्ततम् ॥
सगद्गदः साश्रुनेत्रः स्वात्मविश्रुत एव च।
न वाञ्छन्ति सुखं मुक्तिं सालोक्यादिचतुष्टयीम् ॥
ब्रह्मत्वममरत्वं वा तद्वाञ्छा मम सेवने।
इन्द्रत्वञ्च मनुत्वञ्च देवत्वञ्च सुदुर्लभम् ॥
स्वर्गराज्यादिभोगञ्च स्वप्ने च नहि वाञ्छति।
ब्रह्माण्डानि विनश्यन्ति देवा ब्रह्मादयस्तथा।
कल्याणभक्तियुक्तश्च मद्भक्तो न प्रणश्यति।
भ्रमन्ति भारते भक्ता लब्ध्वा जन्म सुदुर्लभम् ॥
तेऽपि यान्ति महीं पूत्वा नवं तीर्थं ममालयम् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते प्रकृतिखण्डे ५ अध्यायः ॥
अपि च।
"रतिः कृष्णकथायाञ्च यस्याश्रुपुलकोद्गमः।
मनो निमग्नं यस्यैव स भक्तः कथितो बुधैः ॥
पुत्रदारादिकं सर्व्वं जानाति श्रीहरेरपि।
आत्मना मनसा वाचा स भक्तः कथितो बुधैः ॥
दयास्ति सर्व्वभूतेषु सर्व्वं कृष्णमयं जगत्।
यो जानाति महाज्ञानी स भक्तो वैष्णवोत्तमः ॥
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डे १ अध्यायः ॥
भगवद्भक्ता यथा, तत्रैव ३ अध्याये।
मद्भक्ताश्चैव निःशङ्काः कर्म्मनिर्मूलकारकाः।
नाहं शक्तश्च भक्तानां संहारे नित्यदेहिनाम् ॥
भक्ता ममानुगा नित्यं मत्पादानततत्पराः।
अहं भक्तान्तिके नित्यं तेषां रक्षणहेतवे ॥
सर्व्वे नश्यन्ति ब्रह्माण्डे प्रभवन्ति पुनः पुनः।
न मे भक्ताः प्रणश्यन्ति निःशङ्काश्च निरापदः ॥
हरिभक्तिमाहात्म्यं यथा,—
द्विजानां हरिभक्तानां प्रभावो दुर्लभः श्रुतौ।
येषां पादाब्जरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ॥
तेषाञ्च पादचिह्नं यत्तीर्थं तत् परिकीर्त्तितम्।
तेषाञ्च स्पर्शमात्रेण तीर्थपापं प्रणश्यति ॥
आलिङ्गनात् सदालापात्तेषामुच्छिष्टभोजनात्।
दर्शनात् स्पर्शनाच्चैव सर्व्वपापात् प्रमुच्यते ॥
भ्रमणे सर्व्वतीर्थानां यत् पुण्यं स्नानतो भवेत्।
हरिदासस्य विप्रस्य तत् पुण्यं दर्शनाल्लभेत् ॥
इति तत्रैव २१ अध्यायः ॥
त्रिविधभक्तलक्षणं यथा,—
भक्तानां त्रिविधानाञ्च लक्षणं श्रूयतामिति।
तृणशय्यारतो भक्तो मन्नामगुणकीर्त्तिषु ॥
मनो निवेशयेत्त्यक्त्वा संसारसुखकारणम्।
दास्यं विना न हीच्छन्ति सालोक्यादिचतुष्टयम् ॥
नैव निर्व्वाणमुक्तिञ्च सुधापानमभीप्सितम्।
ध्यायते मत्पदाब्जञ्च पूजयेद्भक्तिभावतः ॥
श्रीहेतुः किं तस्य देवः सङ्कल्परहितस्य च।
सर्व्वसिद्धिं न वाञ्छन्ति तेऽणिमादिकमीप्सितम् ॥